

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

 Гілея

Науковий вісник

Випуск 150 (№ 11)

Ч. 2. Філософські науки

Київ – 2019

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно

**Фахове видання
з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
№ 747 від 13 липня 2015 р.**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації: серія KB № 22632-12532ПР від 24 квітня 2017 року

Друкується за рішенням:
Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 04 від 28 листопада 2019 р.)

Збірник входить до міжнародних баз

Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія).

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Кивлюк О. П., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Муляр В. І., д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)

Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Україна, Київ)

Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Арменія, Єреван)

Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України (Україна, Київ)

Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Україна, Київ)

Степико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія з філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, проф. (Азербайджан, Баку)

Базалук О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Бех В. П., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Воронкова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)

Герасимова Е. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Гарбар Г. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)

Дзвінчук Д. І., д-р філос. наук, проф. (Україна, Івано-Франківськ)

Жадько В. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Жижко Т. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Куцупал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)

Миколайчак А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)

Онїпко О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)

Свириденко Д. Б., д-р філос. наук, доц. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Терепиший С. О., д-р філос. наук, доц. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Тецлав С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгош)

Халамендик В. Б., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Яшанов С. М., д-р пед. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Гілея: науковий вісник. – К. : «Видавництво «Гілея», 2019. – Вип. 150 (№ 11). Ч. 2. Філософські науки. – 153 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем сучасної науки в умовах полікультурного глобалізаційного суспільства. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

ISSN 2076-1554

NATIONAL PEDAGOGICAL
DRAGOMANOV UNIVERSITY

Academy of Sciences of Ukraine

Publishing House Hileya

Hileya
SCIENTIFIC BULLETIN

Volume 150 (No. 11)
Part 2. Philosophical sciences

Kyiv – 2019

The collection is founded in 2004. Printed on a monthly basis

**Scientific professional publication
on philosophy and politics order of the Ministry of Education and Science
No. 747 dated July 13, 2015**

Certificate of printed mass media's state registration (re-registration): Series KB № 22632-12532IIP from April 17th, 2017

Printed by decision

of National Pedagogical Dragomanov University (*protocol № 04 du 28 Novembre 31, 2019*)

The collection is a member of international database

Google Scholar; Index Copernicus (Poland); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (India).

Honored Chief Editor:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Chief Editor:

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Co-editor:

Kyviuk O. P., Doctor of Philosophical Sciences, Senior Scientist, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Muliar V. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Zhytomyr)

Editorial board:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Zelenkov A. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Belarus, Minsk)

Kolesnyk V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Myrzakhanian R., Doctor of Historical Sciences, (Armenia, Ierevan)

Mykhalchenko M. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Rafalskii O. O., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Saveliev V. L., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Soldatenko V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Stepyko M. T., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Editorial board Philosophical Sciences:

Abasov A. S., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Azerbaijan, Baku)

Bazaluk O. O., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Beh B. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Voronkova V. G., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Ukraine, Zaporizhzhia)

Gerasyimova E. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Garbar G. A., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Ukraine, Mykolaiv)

Zhadko V. O., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Zhyzhko T. A., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Kutsepal S. V., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Ukraine, Poltava)

Mykolaichak A., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Poland, Poznan)

Onipko O. F., Doctor of Technical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Svyrydenko D. B., Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Terepshchyi S. O., Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Tetslav S., Doctor of Philosophical Sciences, Professor (Poland, Bydgoszcz)

Yashanov S. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Hileya: Scientific Bulletin. – Kyiv : «Publishing house «Hileya», 2019. – Volume 150 (№ 11). Part 2. Philosophical Sciences. – 153 p.

The collections' concept is based on a multifaceted scientific coverage of the problems of formation of informational civilization. The main headings cover areas of historical, philosophical and political sciences. It is designed for specialists in the humanities and socio-political sciences.

©Editorial board, 2019

©Authors of articles, 2019

©National Pedagogical Dragomanov University, 2019

© Academy of Sciences of Ukraine, 2019

ПРЕДСТАВНИЦТВА
збірника «Гілея: науковий вісник» в Україні

Вінницьке представництво

(Вінницький національний технічний університет)
керівник Денисюк С. Г., доктор політичних наук, професор
e-mail: sg_denisiyk@mail.ru

Дніпропетровське представництво

(Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара)
керівник Вершина В. А., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: vivi.dp@ukr.net

Запорізьке представництво

(Запорізький національний технічний університет)
керівник Ємельяненко Є. О., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Івано-Франківське представництво

(Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
керівник Дзвінчук Д. І., доктор філософських наук, професор
e-mail: fuid@ua.fm

Луганське представництво

(Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Старобільськ)
керівник Михайлюк В. П., доктор історичних наук, професор
e-mail: vital_mih@ukr.net

Львівське представництво

(Національний університет «Львівська політехніка»)
керівник Карівець І. В., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: sacre@ukr.net

Маріупольське представництво

(Маріупольський державний університет)
керівник Булик М., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: vorlok@ukr.net

Миколаївське представництво

(Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського)
керівник Макарчук С. С., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
координатор Шкуренко К. О., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Одеське представництво

(Одеський національний університет імені І. І. Мечникова)
керівник Барвінська П. І., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: barwinskaja@ua.fm

Подільське представництво

(Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський)
керівник Колосюк І. А., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: ikolosyuk@ukr.net

Полтавське представництво

(Полтавський факультет Національної юридичної академії
України ім. Ярослава Мудрого)
керівник Куцєпал С. В., доктор філософських наук, професор
e-mail: svkutsepai@rambler.ru

Сумське представництво

(Сумський державний університет)
керівник Дегтярьов С. І.,
доктор історичних наук, професор
e-mail: starsergo@bigmir.net

Тернопільське представництво

(Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка)
керівник Кліш А. Б., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: Klish_Andriy@ukr.net

Ужгородське представництво

(Ужгородський національний університет)
керівник Мелеганич Г. І., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: melgi@ukr.net

Уманське представництво

(Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини)
керівник Кривошея І. І., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Харківське представництво

(Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»)
керівник Владленова І. В., доктор філософських наук, професор
e-mail: vladlenova@email.ua

Хмельницьке представництво

(Хмельницький національний університет)
керівник Гоцуляк В. М., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: gotsylak@ukr.net

Черкаське представництво

(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)
керівник Васильчук Є. О., доктор політичних наук, доцент
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Чернігівське представництво

(Чернігівський державний інститут економіки і управління)
керівник Горобець С. М., молодший науковий співробітник
e-mail: olen-g@yandex.ru

ПРЕДСТАВНИЦТВО

збірника «Гілея: науковий вісник» в Азербайджані

(Національна Академія Наук Азербайджану, м. Баку)

керівник Махмудов М. А., доктор філософії

e-mail: matlabm@yandex.com

координатор Рагімлі Р., науковий співробітник

e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника «Гілея: науковий вісник» в Білорусі

(Академія управління

при Президентові Республіки Білорусь, м. Мінськ)

керівник Алейникова С. М., кандидат соціологічних наук, доцент

e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru

(Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, м. Брест)

керівник Шостак Г. В., кандидат педагогічних наук

e-mail: shostak1964@brest.by

(Гомельський державний університет

імені Франциска Скорини, м. Гомель)

керівник Мезга М. М., доктор історичних наук, професор

e-mail: nmezga@gsu.by

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника «Гілея: науковий вісник» в Польщі

(Університет імені Адама Міцкевича в Познані)

керівник Димчик Р., доктор, викладач,

e-mail: dymczyk@wp.pl

(Інститут історії Академії імені Яна Дługоша в Ченстохові)

керівник Моравец Н., доктор, викладач

e-mail: mornor@wp.pl

Запрошуємо Вас відвідати наш сайт: www.gileya.org

E-mail: gileya.org.ua@gmail.com

**Див. також: Сайт Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua/portal**

Розділ: Наукова періодика України: журнали та збірники наукових праць

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Ukraine

Vinnitsia Agency

(Vinnitsia National Technical University)
Director **Denysiuk S.G.**, Doctor of Political Sciences, Professor
e-mail: sg_denisiyk@mail.ru

Dnipro Agency

Dnipro National Honchara University
Director **Vershyna V.A.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: vivi.dp@mail.ru

Zaporizhia Agency

(Zaporizhia National Technical University)
Director **Iemelianenko E.O.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Ivano-Frankivsk Agency

(Prykarpatskii National Stefanyk University, Ivano-Frankivsk)
Director **Dychkovska G.O.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: go_osmomysl@ukr.net

Luhansk Agency

(Eastern Ukraine National Dal University, Starobilsk)
Director **Mykhailiuk V.P.**, Doctor of Historical Sciences, Professor
e-mail: vital_mih@ukr.net

Lviv Agency

(National University "LvivslaPolitechnika")
Director **Karivets I.V.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: sacre@ukr.net

Mariupol Agency

(Mariupol National University)
Director **Bulyk M.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: vorlok@ukr.net

Mykolaiv Agency

(Mykolaiv National Sukhomlynskii University)
Director **Makarchuk S.S.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
Coordinator **Shkurenko K.O.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Odesa Agency

(Odesa National Mechnykov University)
Director **Barvinska P.I.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: barvinskaja@ukr.net

Podilskyi Agency

(Podilskyi National Agro-Technical University, Kamianets-Podilskyi)
Director **Kolosiuk I.A.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: ikolosiuk@ukr.net

Poltava Agency

(Poltava Department of National Juridical Academy)
Director **Kucepal S.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: svkutsepal@rambler.ru

Symu Agency

(Symu National University)
Director **Dehtiarov S.I.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: starsergo@bigmir.net

Ternopil Agency

(Ternopil National Pedagogical Hnatiuk University)
Director **Klish A.B.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: klish_andriy@ukr.net

Uzhgorod Agency

(Uzhgorod National University)
Director **Meleganych G.I.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: melgi@ukr.net

Uman Agency

(Uman National Pedagogical Tychyna University)
Director **Kryvosheia I.I.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Kharkiv Agency

(National Technical University "KharkivPolitechnical Institute")
Director **Vladlenova I.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Professor
e-mail: vladlenova@email.ua

Khmelnysk Agency

(Khmelnysk National University)
Director **Gotsuliak V.M.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: gotsuliak@ukr.net

Cherkasy Agency

(Cherkasy National Khmelnytskii University)
Director **Vasylychuk E.O.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Chernigiv Agency

(Chernigiv National Institute of Economy and Management)
Director **Topol O.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: topololga@ukr.net
Coordinator **Horobets C.M.**, Junior Scientist
e-mail: olen-g@yandex.ru

Agency of collection «Hileya scientific bulletin» in Azerbaijan

(Azerbaijan National Scientific Academy, Baku)
Director **Mahmudov M.A.**, Doctor of Philosophy
e-mail: matlabm@yandex.com
Coordinator **Rahimli R.**, Scientist
e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Belarus

(Management Academy by the President of Belarus Republic, Minsk)
Director **Aleinikova S.M.**, Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor
e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru
(Brest National Pushkin University, Brest)
Director **Shostak G.V.**, Candidate of Pedagogical Science
e-mail: shostak1964@brest.by
(Homel National Skoryni University, Homel)
Director **Mezga M.M.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: nmezga@gsu.by

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Poland

(Adam Mitskevich University, Poznan)
Director **Dymchyk R.**, Doctor, Lecturer
e-mail: dymczyk@wp.pl
(Institute of History of Dlugosha Academy, Chenstohov)
Director **Moravets H.**, Doctor, Lecturer
e-mail: mornor@wp.pl

You are welcome to visit our webpage: www.gileya.org
e-mail: gileya.org.ua@gmail.com

Also visit: Webpage of National Vernadskyi Library of Ukraine:
www.nbu.gov.ua/portal

Section: Scientific Publications of Ukraine: magazines and collection of scientific papers

УДК 141 333(4): 165 (075.8)

**1845 РІК У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА:
ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ****1845 YEAR IN G. T. SHEVCHENKO'S
CREATIVITY: PHILOSOPHICAL THINKING****Розова Т. В.,**

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри культурології,
мистецтвознавства та філософії культури
Одеський національний політехнічний
університет (Одеса, Україна),
e-mail: roztam 21@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5168-425X>

Сидоренко О. П.

кандидат філософських наук,
професор, завідувач кафедри філософії, історії
та політології, Одеський державний аграрний
університет (Одеса, Україна),
e-mail: filsqfyodau615@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7612-8594>

Коваленко О. А.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та іноземних мов,
Одеський державний аграрний університет
(Одеса, Україна),
e-mail: kovalenkooday@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3377-514X>

Rozova T.,

Doctor of Philosophy, Professor,
Head of Department of the Cultural and Arts,
and Philosophy Studies of Culture,
Odessa National Polytechnic University (Odessa,
Ukraine), e-mail: roztam 21@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5168-425X>

Sydorenko O. P.,

Ph.D. in Philosophy, Professor,
Head of the Department of Philosophy,
History and Politology, Odessa State Agrarian
University (Odessa, Ukraine),
e-mail: filsqfyodau615@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7612-8594>

Kovalenko O. A.,

PhD in Philological sciences,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian and Foreign language,
Odessa State Agrarian University (Odessa,
Ukraine), e-mail: kovalenkooday@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3377-514X>

Стаття присвячена дослідженню невеликої частини філософського спадку Т. Шевченка, що була створена поетом усього за рік, але виявилася найбільш глибокою, вагомою і цікавою серед усієї його спадщини. Акцентується увага на роздумах мислителя про екзистенційну сутність людини, про призначення її життя, трактування «волі-долі», ролі матеріального чинника (багатства) в житті індивіду, необхідності формування гуманістичних якостей: честі, гідності, волелюбності, патріотизму, співчуття до стражденого, допомоги нужденному і скривдженому, які повинні стати осередком особистості кожної людини. Особлива увага приділена осмисленню Кобзарем складної і суперечливої історії українського народу, причин піднесення і занепаду української державності як і державних формувань інших слов'янських народів. Обґрунтовано неочіненне значення

філософських ідей поета для розбудови сучасної України, її духовного життя і корінного поліпшення добробуту народу, проаналізовано застереження філософа щодо необхідності вивчення власної історії та історії сусідніх держав, їхніх уроків, досліджено актуальність сучасного виключення із суспільного життя соціальних конфліктів, зосереджено увагу на неодмінності формування у кожного українця внутрішньої потреби, волі і вміння відстоювати територію та інтереси своєї Вітчизни.

Ключові слова: людина, Україна, воля, доля, внутрішній і зовнішній конфлікти, козак, правда, тьма неволі, Прометей, Христос, Бог.

The article is devoted to the study of a small part of T. Shevchenko's philosophical inheritance, which was created by the poet in only a year, but proved to be the most profound, significant and interesting among his whole heritage. Attention is drawn to the thoughts of the thinker about the existential essence of man, the purpose of his life, the interpretation of the "will-fate", the role of material factor (wealth) in the life of the individual, the need for the formation of humanistic qualities: honour, dignity, love, patriotism, compassion for the suffering the needy and the offended, who must become the focus of each person's personality. Particular attention is paid to Kobzar's comprehension of the complex and contradictory history of the Ukrainian people, the reasons for the rise and fall of Ukrainian statehood, as well as the state formations of other Slavic peoples. The invaluable importance of the poet's philosophical ideas for the development of modern Ukraine, its spiritual life and radical improvement of the well-being of the people is substantiated, the philosopher's reservations about the need to study their own history and the history of neighbouring states, their lessons, and the relevance of timely conflicts of life are analyzed formation of every Ukrainian inner need, will and ability to defend the territory and interests of his Fatherland us.

Keywords: man, Ukraine, will, destiny, internal and external conflicts, Cossack, truth, darkness of bondage, Prometheus, Christ, God.

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності осягнення глибинних підвалин думки й «огню в одежі слова», що виявляються насамперед у пророчому таланті Т. Шевченка. Якої б сфери людського буття не торкався мислитель, його бачення людини і світу було гострим, точним і проникливим у його добу. Таким воно залишається і в сьогоднішніх реаліях. Обґрунтовано, що саме в останні роки, як ніколи раніше, величезна кількість українців відчула, наскільки сучасними є думка і слово Т. Шевченка. І це не перебільшення. Доведено, що за сьогоднішньої ситуації гострого ідеологічного протистояння, яке загрожує незалежності України та самому існуванню її культури і мови, актуалізація думки і слова Т. Шевченка, його життєвого подвигу здатна змінити ментальність багатьох представників українського суспільства, пробудивши у них національну гордість, давши їм спонуку до активного захисту й розвитку національних духовних і громадянських цінностей. Проілюстрована необхідність не упередженого дослідження та осмислення філософського, літературного і мистецького спадку Т. Шевченка, особливо створеного в 1845 р., що дасть не лише фахівцям, але й широкому читачському загалу, надійну фактографічну й інтерпретаційну базу для фундаментального осягнення та переконливої популяризації спадщини Т. Шевченка в суспільстві, в тому числі через культурно-освітні інституції та засоби масової інформації. Доведено, що ця робота сприятиме активізації пошуків відповіді на таке гостре і актуальне для сьогодення питання: «Чому, як здається, ми й «свою хату» вже маємо, але так мало ще в ній «своєї правди, і сили, і волі»? Мето-

дологію відповіді на це питання Т. Шевченко теж нам залишив у своєму «Кобзарі». Запропонована також необхідність комплексного дослідження спадку Т. Шевченка як цілісної особистості: філософа-поета-письменника-художника. При цьому пропонується розглядати процес осягнення творчості феномену-універсалу в різних галузях духовного життя не тільки як проблему сучасного шевченкознавства, але і як актуальне завдання для філософії науки, тому що працюючи над реалізацією узагальнюючих шевченкознавчих досліджень філософського, історичного, культурологічного та етнополітичного характеру, відкривається можливість не лише усунути сучасну диспропорцію між літературознавчим та мистецтвознавчим аспектами дослідження Шевченкового спадку, але й значно просунути на шляху набуття досвіду створення синтезованих моделей знання для різних видів раціональності (наукової, художньої, релігійної, повсякденної тощо) – проблеми так актуальної для сучасного типу постнекласичної науки.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Шевченківська філософія пробудження людської гідності, протесту і бунтарства, щирої віри в мудрість свого народу та нездоланність його духу виникла з любові до України. Ці риси творчості мислителя втілені в якостях його улюбленого героя – народного лицаря (повстанця-гайдамаки, козака-запорожця), який є носієм правди і честі, виступає оборонцем рідного краю, у той же час гнів філософа спрямований проти різних утискувачів і гнобителів, пришедших і доморошених. Творчий подвиг Т. Шевченка полягає у тому, що він зумів серед мертвої тиші, підозри, ненависті посяяти серед українців надію на визволення. Йому належить виняткова роль у формуванні української національної ідеології. Надавши українській мові статусу мови літературної, Т. Шевченко тим самим заклав основу модерної української літератури, а в ширшому значенні – базу під українську ідентичність. Як ніхто інший, поет підніс і розширив національну самосвідомість народу, стверджуючи не тільки його етнічну й культурну самобутність, своєрідність історичного розвитку, але і його невід'ємне право на створення своєї державності. Поезія великого співця України пробуджувала національно-патріотичні почуття русифікованої та спольщеної української молоді, байдужої до рідної мови й культури, що сприяло поверненню у цей період численної групи молодих людей із шляхетських родин Правобережжя в українське національно-культурне середовище і допомогла їм прилучитися до праці для свого народу. Серед них – відомий економіст і публіцист Т. Рильський (батько знаного українського поета М. Рильського), історик, археолог і етнограф В. Антонович, мовознавець К. Михальчук, етнограф Б. Познанський та ін. Поезія великого Тараса також кардинально змінила світогляд молодих українців із незаможних родин. Про все це, тобто про визначальну роль духовної спадщини великого мислителя в єднанні української інтелігенції, у формуванні психологічної соборності

української нації, виразно писали П. Грабовський, М. Рудницький. Праці відомих українських дослідників творчості Кобзаря свідчать про виключне значення шевченківських ідей для етнічної консолідації населення.

Сьогоднішня Україна, без перебільшення посталала на шевченківському моноліті духу, думки і слова. Вагомим внеском у розвиток шевченківських ідей у наш час стали монографії О. Забужко «Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу» (1997), В. Смілянської і Н. Чамати «Структура і смисл: спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка» (2000), Л. Плюща «Екзод Тараса Шевченка: Навколо «Москалевої криниці» (2001), В. Яцюка «Малярство і графіка Тараса Шевченка: спостереження, інтерпретації» (2003) та багато інших.

Мета дослідження – прояснення глибинних підвалин творчої «лабораторії» Т. Шевченка, його філософських ідей, їхньої ролі і значення для аналізу сучасних процесів в українському суспільстві, у різнопланових взаємовідносинах України з сусідніми державами.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці березня 1845 року

Т. Шевченко вдруге вирушає до України з неабияким бажанням творити і боротися, досліджувати і малювати. Для поета «...світ України складається з двох головних компонентів – світу українського села і світу козаччини» [3, с. 177], а, що стосується суспільного ладу, то його ідеал – «...суспільство, звільнене від сил зла, в якому немає експлуатації людини людиною, національної та політичної залежності. Реалізувати цей ідеал, на думку мислителя, можна лише шляхом внутрішніх перетворень, а їх противники мають бути усунуті від справ навіть засобами насильства, які не обов'язкові, але можливі як страшна кара, свята помста, що чекає на тих, хто стає на перекір неминучому приходу світлого майбутнього» [3, с. 177]. Поет планував відвідати близьких та знайомих, відпочити душею серед рідних просторів. Але побачене, почуте знову постало перед ним і вилилось на папір у формі численних творів.

Розпочав свою творчу роботу Тарас Григорович двома невеликими віршами, написаними 4 жовтня 1845 року в Миргороді «Не завидуй багатому» і «Не женись на багатій», що стали своєрідним поєднанням філософських роздумів на тему: «В чому сутність багатства? Як воно впливає на людину? Як до нього необхідно ставитися?». Афористично звучать рядки мислителя:

Не завидуй багатому,
Багатий не знає
Ні приязні, ні любові –
Він все те наймає... [13, с. 285]

Однак все це Т. Шевченко пропускає не лише через своє світорозуміння, але й через свій гіркий життєвий досвід:

Не завидуй же нікому,
Дивись кругом себе, -
Нема раю на всій землі,
Та й нема на небі [13, с. 285]

Ці рядки націлюють і сучасника поета, і сьогоднішнього читача на пошуки справжніх ідеалів у житті і застерігають від жадоби грошей (багатства), слави, на противагу яким є справжні цінності: любов, дружба, істина, краса, взаєморозуміння.

У поезії «Не женися на багатій» поет демонструє своє трактування «волі-долі», до змісту якої у нього немає жодних «вимог», при цьому він розвіює міф, що нібито:

Удвох, кажуть, і плакати

Мов легше неначе; [13, с. 286]

Поет стверджує протилежну думку:

Не потурай: легше плакати,

Як ніхто не бачить... [13, с. 286]

Обидві ці поезії наповнені силою внутрішніх роздумів філософа, тривалих за часом, винесених назовні з певним розумінням життєвого досвіду. «Шевченко, говорячи про внутрішню свободу як найвище щастя, виходить із народного, а ще точніше, із козацького ідеалу, свідомо вдаючись до тавтології, аби яскравіше заявити про своє розуміння щастя-свободи... Ми зустрічаємось у вірші з глибоко гуманістичним поворотом думки й почуття: поет самотній, і в цьому - його щастя, його сила, бо він гордо, не завдаючи нікому страждань, зуміє встояти перед ударами долі...» [7, с. 104]. У цьому істинний гуманізм Т. Шевченка.

Якщо не рахувати цих двох невеличких поезій, що розпочали творчий 1845 рік, то можемо впевнено стверджувати, що почався він поемою «Єретик», у якій поет виступає оборонцем чеської національної віри, гуситизму та її творця Яна Гуса, котрий поліг за свої переконання. Поема присвячена П. Й. Шафарикові, відомому чеському і словацькому діячеві, знаному історикові, який виступав за єдність слов'янських народів. Це послання дійшло до адресата і свідки оповідають, що коли його читав П. Шафарик, він «плакав вдячними сльозами» [3, с. 373]. Т. Шевченкові був близький головний герой поеми Ян Гус, бо його виступи проти папства, яке тоді відіграло певну реакційну роль у житті Європи, нагадувало поетові його помисли й спрямування думок у боротьбі з самодержавцем Миколою І. Тому «підводною течією» в поемі стає заклик до братньої єдності слов'янських народів, що потерпають від гніту імперій і царату.

Поема «Єретик» починається монологом героя, який звертається до Бога з проханням благословити його на боротьбу з Ватиканом, тому що:

Кругом неправда і неволя,

Народ замучений мовчить.

І на апостольським престолі

Чернець годований сидить... [13, с. 289]

Т. Шевченко малює свого героя рішучим і відважним:

Прозріте, люди, день настав!

Розправте руки, змийте луду.

Прокиньтесь, чехи, будьте люди,

А не посмішіте ченцям! [13, с. 290-291]

Звернімо увагу, що поет не змальовує в творі конкретні образи «нечестивих», він їх об'єднує, називаючи «юрбою», майстерно підбираючи до них гіперболи: «шепочуться антипапи, аж стіни тря-

суться», «похилилася тіара», «здргнули мури». І це не випадково. Т. Шевченко був не тільки геніальним поетом і художником, але й неперевершеним знавцем людських душ. Тому одним словом – «юрба» – він точно і влучно, без зайвих епітетів виразив найсуттєвіші риси цілого прошарку (нечестивих) тодішнього суспільства. Для посилення свого негативного ставлення до гнобителів та їхніх посібників Т. Шевченко порівнював їх з представниками тваринного світу: «кардинали, як гадюки», «мов коти гризуться», «всіх ворон скликати». Подібними народними порівняннями насичений увесь цей твір.

У той же час, на відміну від образу «папістів», Т. Шевченко змальовує образ Яна Гуса індивідуально, наділяє його героїко-епічними рисами, що теж цілком зрозуміло:

«Дивиться, люде: ось де булла,

Що я читав...» - і показав,

Перед народом. Всі здогнули:

Іван Гус буллу розідрав!! [13, с. 291]

Змальовання дня страти великого захисника чистоти релігійної віри Т. Шевченко відтворює трагічно, вживаючи при цьому саркастичні порівняння, тим самим показуючи своє ставлення до суддів:

Зібралися, мов Іуди,

На суд нечестивий

Против Христа... [13, с. 293]

Сила внутрішнього конфлікту, що переповнює Т. Шевченка, здається межує у нього з формою більш одвертішою - формою зовнішнього конфлікту. Однак так здається лише на перший погляд. Насправді вони діалектично взаємопов'язані, пронизують одна одну, взаємозумовлюють. Це видно з останнього монологу героя:

Люди! добрі люди!

Моліться!, неповинні -

І з вами те буде!

Моліться! люті звірі

Прийшли в овніх шуках

І пазурі розпустили... [13, с. 295]

З наведених слів очевидно, що Т. Шевченко настільки зливався з Я. Гусом у цій поемі, що ототожнює себе з ним:

«Поборюсь...» -

За мене Бог!., да совершиться!» [13, с. 290]

Поет бачить себе на місці легендарної постаті і наче висловлює своє рішення: поборюсь, як Я. Гус! Звернімо увагу, що й закінчує Т. Шевченко поему оптимістичним поворотом сюжету:

Постривайте! -

Он над головою

Старий Жижка з Таборова

Махнув булавою [13, с. 296]

Поема стала своєрідним посланням молодого поета до братнього чеського народу, в якому Т. Шевченко висловлює сподівання, що буде знищено ворогів і правда восторжествує.

У 1845 році, після поїздок по Україні, співробітництва при «Комиссии для разбора древних актов», роботи над власними картинами, Т. Шевченко повертається до української давнини, її історії у містерії «Великий льох». «Вміло, з повагою до на-

шої минувшини, уважно прислухався поет до голосів могил і руїн, як до німих свідків живої давнини. Народна легенда про великий Богданівський льох дала останній поштовх, і між 16 і 21 жовтня 1845 р. у «славному городі Миргороді» з'являється містерія «Великий льох». Шевченкові малюнки «Богданова церква в Суботові» і «Богданові руїни в Суботові» скріплюють цій погляд» [4, с. 58].

Час дії - доба Б. Хмельницького й Петра І. Поет через неймовірне й фантастичне розкриває правду дійсності. На сторінках містерії бачимо і душі померлих, і лиховісних воронів, що є уособленням злих деструктивних сил України, Росії і Польщі, і новонароджених близнят (Іванів)... Т. Шевченко доводить, що лихо України – це наслідок зовнішньої і внутрішньої

політики правителів тих часів.

Образом Гонти поет висловлює думку: буде ще боротьба, будуть зіткнення між «воронами» й героем, невідомо чим вони і закінчатся, але жодних песимістичних нот нема у Шевченкових рядках:

Що, як виросте той Гонта,
Все наше пропало!
Усе добре поплондрує й брата не покине!
І розпустить правду й волю
По всій Україні! [13, с. 322]

Відчувається, що ці рядки наповнені струменем внутрішнього болю й суму за долю України, за долю її «нерозумних» дітей, бо «ридає Уся Україна» [13, с. 323]. Тобто, як бачимо, внутрішній конфлікт наповнює більшість рядків містерії, він допомагає поетові винести на поверхню своєї екзистенції найголовніше: роздуми про історичну долю українців у минулому, про їх теперішнє життя. Існують історичні підтвердження, що в поемі-містерії «Великий льох» автор «трансформував оповідання літописця С. Величка, але не прямолінійно, а як одне з головних джерел що пройшло через призму світогляду Шевченка» [13, с. 265]

Розповівши у творі нам багато чого з історії, висвітливши своє бачення тих подій, філософ з докором кидає народу, якого вважає обкраденим:

Тепер уже заходились
Древности шукати
У могилах... [13, с. 321]

Це не просто слова, а крик зраненої душі, крик гніву й ненависті, бо просто, звичайно, говорити Т. Шевченко вже не міг. Тому й зрозуміло, що остання частина містерії набуває особливого тону й гротескового способу відтворення картини розкопування малого льоху:

От добро Богдана!
Черепок, гниле корито
Й костяки в кайданах! [13, с. 264].

Того ж таки дня, 21 жовтня 1845 року, з-під пера Кобзаря з'являється ніби продовження містерії поезія «Стоїть в селі Суботові», що написана у формі монологу-звернення до Богдана Хмельницького. Дійсно, епілог допомагає зрозуміти авторський задум: гетьман не зумів розпізнати зла і об'єднався з ним:

Ти все оддав приятелям.
А їм і байдуже... [13, с. 266]

Але, на відміну від основної частини «Великого льоху», в епілозі твору струмує гучний, відкрито заявлений зовнішній конфлікт поета з існуючою соціально-політичною реальністю:

Не смійтеся, чужі люде!
Церков-домовина
Розвалиться... і з-під неї
Встане Україна!
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!.. [13, с. 328]

Шевченко був борцем за щастя й долю не тільки свого народу, він вболівав за всіх, хто перебував в неволі, під гнітом завойовників, йому були близькими почуття поневолених народів. У 1845 році з'являється поема «Кавказ», присвячена офіцеру Якову де Бальмену.

Починається твір ліричним вступом «За горами гори, хмарою повиті...», в якому з'являється образ Прометея, образ невмирущості того, про що далі йдеться:

Не скує душі живої
І слова живого.
Не понесе слави Бога,
Великого Бога [13, с. 343]

Характерно для цього твору те, що поет постійно змінює адресатів свого звернення, різко переходить від одного до іншого. Взагалі, треба зауважити, «Кавказ» - невеликий за своїм обсягом твір, але надзвичайно стислий і насичений думками, образами, філософськими узагальненнями. Так, головний образ Прометея символізує у ньому безсмертя народу-борця, його страждання, а образ орла – російське самодержавство. «Відкрита полемічна зверненість до внутрішнього експліцитного (зображеного) адресата й широкого зовнішнього, реального читача свідчить про безумовну перевагу теперішнього часу — часу автора й читача, про актуальність сатиричного викриття, яке, за свідченням історії, не обмежується часом життя поета, а розгортається в парадигматичне, позачасове розвінчання суті лжехристиянського цивілізаторства, яким імперії, і в першу чергу Російська, маскували й маскують свою загарбницьку політику» [10, с. 165].

Т. Шевченко часто вживає в поемі слова «наша», «нас», «душа наша», «правда наша», тим сам підкреслюючи, що не лише один український народ потерпає від царату Росії. Гнівний осуд Російської імперії відчуваємо в рядках:

Лягло костями
Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крові? Напоїть
Всіх імператорів би стало
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удов'їх... [13, с. 344]

У своєму монолозі Т. Шевченко показує методи й способи царату, його «науку» загарбницьких воєн; висміює царя та його прислужників. Саркастично звучать слова:

Ми християне; храми, школи,
Усе добро, сам Бог у нас! [13, с. 345]

За цими словами стоїть загарбання «саклі», яка коле очі, загарбання ще того, що не віддав горець. Не менш сатирично звучить:

... Чом ви нам

Платить за сонце не повинні! [13, с. 345]

Звертаючись до Христа, філософ прагне з'ясувати, чому Бог допустив, щоб лились річки «братньої крові». Цей монолог-роздум підштовхує поета до нового вибуху емоцій:

Все покажем! тільки дайте

Себе в руки взяти [13, с. 346]

Говорячи про війну горців з самодержавницьким захопленням їх земель, Кобзар, сполучаючи сарказм та відвертий біль, пише:

... тільки дайте

Свої сині гори

Останні, бо вже взяли

І поле і море... [13, с. 346]

Хоча увесь твір «Кавказ» пройнятий яскраво вираженим зовнішнім конфліктом, в останніх рядках філософ передає свої «думи» за допомогою форми внутрішнього конфлікту, адресуючи їх своєму другові, якого запрошує в Україну:

О друже мій добрий! друже незабутній!

Живою душею в Україні витай,

Літай з козаками понад берегами,

Розриті могили в степу назирай. [13, с. 347]

Чому прозвучало тут слово «неволя»? Мабуть, десь вже Т. Шевченко відчував, що цей твір, на додаток до створених раніше, стає відкритою загрозою ладу, який не збирається залишати своїх позицій, хоча гнів народів поширювався з вулканічною силою.

Менш ніж через місяць після написання «Кавказу», а саме 14 грудня 1845 року Т. Шевченко закінчує «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє» (адресуючи «мертвим» - панству, «живим» - прогресивній інтелігенції, «ненародженим» - народу). Очевидно, що почав писати посланіє поет відразу після завершення роботи над поемою «Кавказ», бо була потреба дальшого сатиричного викриття тих, кого він не міг розвінчати у щойно закінченому «Кавказі». Та й влучні слова епіграфу підтверджують цю думку: «А ще хто речет, яко люблю бога, а брата свого ненавидит, ложь есть». Філософ натякає про любов між «ближніми»: панством і народом. Як і більшість творів поета, це послання починається монологом ліричного героя, наповненим яскравим вираженням внутрішнього конфлікту автора:

Тільки я мов окаянный,

І день і ніч плачу

На розпутьях велелюдних,

І ніхто не бачить... [13, с. 348],

що поступово переходить у відкритий, яскраво виражений зовнішній конфлікт, коли поет описує дії своїх «земляків»:

Кайданами міняються,

Правдою торгують.

І Господа зневажають [13, с. 348]

Великим патріотичним гаслом і сьогодні актуально звучать рядки, які колись адресував мислитель своїм сучасникам:

Нема на світі України,

Немає другого Дніпра,

А ви претесея на чужину

Шукати доброго добра... [13, с. 349]

Шевченків твір мав велике значення не лише для сучасників. Він і сьогодні актуальний для нас, їх нащадків (ненароджених), бо ті питання, на які сфокусував свою увагу поет, не втратили своєї гостроти. Отже, тут виникає конфлікт між тими, хто зрікається всього рідного, материнського, й поетом, що кличе до вірності матері - Україні, до історичної пам'яті, до вірності своїй культурі, мові, звичаям. Гірко звучать такі рядочки:

Доборолась Україна

До самого краю.

Гірше ляха свої діти її розпинають... [13, с. 352]

Цими словами філософ майстерно виразив своє бажання: об'єднати всіх українців на вільній Україні, завдяки відображенню національної самосвідомості українського народу.

Через кілька днів народжується твір «Холодний Яр». І основна думка цієї поезії висловлюється відвертіше, ніж у «Гайдамаках»:

У яр тойді сходилися,

Мов із хреста зняті,

Батько з сином і брат з братом

Одностайне стати

На ворога лукавого,

На лютого ляха... [13, с. 355]

Розуміючи, що треба скоріше будити в народів почуття гордості за своє минуле, поки люди зовсім не забули героїчних дій своїх предків - гайдамаків... тихий рівний тон оповіді поета різко переходить у вияв сили зовнішнього конфлікту, що виринається з Кобзаревих уст такими емоційно гострими рядками:

Не сховаєте! над Яром Залізняк витає

І на Умань позирає,

Гонту виглядає... [13, с. 356]

Згадуючи Гонту й Залізняка, Т. Шевченко просить озирнутись і зрозуміти, чому люди віддають життя за «отечество» й зневажають героїв, а не дії царя? І це ще більше підносило його дух. Якщо в «Гайдамаках» він лише згадував ватажків, сумував за минулим, то в «Холодному Яру» вже звучить заклик до боротьби і неминучості кари для гнобителів. Мабуть, тому цикл «Три літа» виставив у душі поета з великою швидкістю лету думок, ніби поет боявся не встигнути чогось сказати, та й народжені твори один за одним ставали шедеврами життя українців, хоч не завжди їх форма була звичайною за словом.

Розгляньмо «Псалми Давидові», де поет вдається до жанру молитви не випадково, розуміючи, що саме цим жанром зможе висловити благання про допомогу своєму народу. Хоча його молитви – це не благання, а якийсь удар з уст ліричного героя:

Доки буде ворог лютий

На мене дивитись

І сміятись!.. [13, с. 358]

Майстерно і своєрідно, використовуючи жанрову форму біблійної літератури, філософ проводить думку про розправу за уярмлення людини:

Окують царей неситих
В залізніє пута
І їх славних оковами
Ручними окрутять [13, с. 365]

Часто виникає питання: «Хто є Т. Шевченко більше – поет чи письменник?». Відповідь, мабуть, буде одноставною: «Поет», бо тільки в прозі мислитель міг спокійно розповідати, а, як писав Б. Лепкий «вірш поривав його звичайно з собою, мов розбурхана хвиля, і він за нечисленними виїмками, епічних поем в європейському розумінні цього слова не дав. В побутових й історичних писаннях над малярем, над співаком брав верх суспільний і політичний діяч, апостол нового життя, реформатор» [4, с. 56].

Висловив своє ставлення мислитель і до жінки. «Не знаю в літературі всесвітній поета, котрий би так витривало, так гаряче і з цілою свідомістю промовляв в обороні жінок, в обороні їх прав на повне, чисто людське життя, котрий би таким могучим словом бичував усе те, що в'яже, деморалізує, тисне жінчину...» [12, с. 93], – так писав І. Я. Франко про Шевченка, нашого захисника жінки-матері: кріпачки, вдови, покритки...

Захисником Ганни, героїні поеми «Наймичка», виступає поет гаряче, бо вона вже не так, як його Катерина, підходить до вирішення своєї проблеми, а вже більш по-материнськи: підкидає дитину в родину заможних селян, куди влаштовується наймичкою. Жінка жертвує своїм особистим життям на користь дитини, «чуття у неї не тільки живе, але сильне та високе, любов до дитини така могутча, що перемагає усе інше, заслоняє перед нею увесь світ...» [12, с. 119].

Ця поема написана єдиним поштовхом внутрішніх хвилювань Кобзаря, що передає тонкощі його внутрішнього конфлікту, коли жінка, що є справжньою матір'ю, називається «наймичкою» для рідної дитини.

Жінка несе хрест страждання, не думаючи жодної миті про себе. Вона криється від сина, від світу, суворого й жорстокого, який може вдертися до життя її сина, від людей, що дали притулок... Лише тоді, коли відчуває, що вмирає, признається в усьому синові.

У своїй творчості в даний період мислитель повернувся і до більш глибокого осмислення історії. Це він зробив у поемі «Невольник» (в першій редакції відомої під назвою «Сліпий»). Починає Т. Шевченко свій твір роздумом про свою долю, про свої «думи молодії», що покинули його сиротою; ліричними думками про «смеркання» життя і підводить нас до образу «молодої», яка стає героїнею оповіді.

Трагічно зобразив поет історію знайомства та кохання Степана і Ярини. Сила конфлікту тут надзвичайно сильно передає нам почуття двох молодих людей; боєм наповнені слова хлопця:

За що ж свої молодії
Ти літа погубиш
За калікою... Ні, Ярино,
Насміються люди... [13, с. 310]

Ніби з серця поета сила внутрішнього, екзистенційного конфлікту боєм виходить нагору в цих

рядках. Увесь цей твір наповнений людським горем, слізьми та стражданням. Тут ми бачимо конфлікт між цими молодими людьми та оточуючою дійсністю, що призвела до цього стану.

У поемі відчувається присутність автора, який симпатизує молодим героям, висвітлює кращі їх риси, з розумінням підходить до старого козака, який є живим свідком колишніх козацьких походів, який кидає докір суспільству, що забуває «живі мислі».

Наступні дві поезії дають можливість переконатися, наскільки сильними були екзистенційні переживання й муки поета, як боляче було йому від думок про умовчання правди, увесь його трагізм передається у віршованих рядках через свій внутрішній конфлікт. Це стосується віршів «Минають дні, минають ночі» й «Три літа», написаних з різницею в один день у грудні 1845 року.

Починається вірш «Минають дні, минають ночі...» філософським роздумом поета про змінність пір року, плин часу життя людини без будь-якого повернення...що відобразило стан душі Т. Шевченка на той період:

І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світі волочусь... [13, с. 367]

«Морально-філософська ідея вірша Т. Шевченка перегукується з ідеєю вірша Г. Сковороди «Піснь 23-я», в якій поет і філософ роздумує над смыслом людського життя, що вимірюється не кількістю прожитого часу, а корисністю зробленого для суспільства» [5, с. 51]. Тому поет просить у Бога «доброї долі», щоб творити й жити, щоб «серцем жити і людей любити» [13, с. 303], бо його ество прагне кращого для людства, ніж він бачить. Починаючи з рядків:

Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше - спати, спати,
І спати на волі,
І заснути навек - віки... [13, с. 367]

Вірш набуває виразного громадянського звучання. Це слова промовлені справжнім патріотом і справжньою людиною, для якої творити добро, лишити після себе щось на землі доброго й правдивого – не лише гасло.

У поезії «Три літа» філософ продовжив роздуми про суть і швидкоплинність людського життя:

А літа стрілою
Пролітають, забирають
Все добре з собою... [13, с. 368]

Відчуваємо, що летять не просто роки життя поета, а й сприйняття ним світу, осмислення своїх творчих завдань, розуміння себе як екзистенції, осягнення своєї особистості в історичному контексті. Ця медитація вказує на реальний часовий проміжок життя поета і стає програмним гаслом усього творчого періоду «трьох літ».

Внутрішній конфлікт особи-творця також передає нам розуміння Т. Шевченком своєї ролі в суспільстві, розуміння постаті поета в тогочасному самодержавному оточенні. Цю тезу, на нашу думку, вдало висловив А. Новиченко: «Є в поезії Кобзаря

непередаване трагедійно - патетичне звучання...! Серед зовсім «простих» Шевченкових образів що-разу натрапляєш на щось таке, що примушує тебе стрепенутись, вражає могутнім і незвичайним духом мислення...» [6, с. 346-397]. Такою масштабністю філософських міркувань наповнив поет чи не кожний свій витвір, бо любив народ, любив саме слово «людина», яке часом ставало в нього синонімом до слова «святий». Наприклад, у рядках поезії «Маленькій Мар'яні» з батьківською любов'ю змальовує філософ образ маленької дівчинки:

Рости, рости, моя пташко,
Мій маковий цвіте... [13, с. 366]

Так автор відтворює беззахисний, тонкий і тендітний образ сироти-наймички, яка ще не усвідомлює, що її чекає, як складеться її жіноча доля:

Ані літа молодії,
Повиті красою,
Ні карії оченята,
Умиті сльозою,
Ані серце твоє тихе,
Добреє дівоче
Не заступить, не закрис
Неситії очі... [13, с. 366]

І тому застерігає свою маленьку героїню сумовито і водночас ніжно:

Зов'янь тихо, поки твоє
Серце не розбите [13, с. 366]

«Подальше філософське-психологічне осмислення теми поет і народ відбувається у вершинному творі Т. Шевченка цього періоду, медитації «Як умру, то поховайте» («Заповіт»)... Особисті переживання поета тут органічно переростають у роздуми про майбутнє визволення рідного народу, в роздуми про ідеал вільного людського суспільства – «сім'ю велику», «сім'ю вольну, нову» [5, с. 54]. Писав цю поезію Т. Шевченко як останнє своє слово, бо захворів смертельною недугою (запаленням легенів, що на той час не лікувалась) на Переяславщині у грудні 1845р. «Вірш складається з шести строф, що об'єднані попарно і утворюють ніби три цикли, кожне з яких має свою думку, ритм, інтонацію. В своїй, як уявлялось тоді молодому поетові, «лебединій» пісні він мав сказати все, що так боліло в серці, що не давало йому спокою впродовж багатьох років, про те, що він вмирив, і про свою надію, що це неодмінно буде..., а поки він відводить собі місце «на Вкраїні милій» [13, с. 371], де було б видно й чути, як підніметься народ, як «понесе з України у синє море кров ворожу» [13, с. 371] Дніпро, отоді лиш заспокоїться його душа й віддасть належну дяку й шану Богові:

Все покину, і полину
До самого Бога
Молитися...а до того
Я не знаю Бога... [13, с. 371]

Тут форма зовнішнього конфлікту, наповнена заклик до боротьби:

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте... [13, с. 371]

Так майстерно передавав свої почуття й думки молодий Т. Шевченко за допомогою різних типів

конфліктів. Високу оцінку «Заповіту» дав Є. Сверстюк: «Коли ж психологічно вникнути в атмосферу тієї дивно рясної Шевченкової осени, то «Заповіт» написаний, як останній Псалом Року Високого Сонця! Той неймовірно напружений творчий період несерйозно пов'язаний з «великою недугою», то була інша недуга – високе пророче згорання, всепоглинаючі думи і пристрасті – вона мусила закінчитись речами заповітними» [9, с. 109].

Ось таким був надзвичайно творчим і плідним 1845 рік у житті нашого славного Тараса Григоровича Шевченка. Кожний з його розглянутих творів став перлиною поетичної творчості і філософських роздумів, залишив свій вічний слід в історії нашої філософської думки і літератури.

Висновки. Як показало життя, факти і численні дослідження творчості Т. Шевченка, Кобзар не потребує прославлення і пишного декору, його спадок, особливо напрацювання, здійснені в 1845 р., говорять самі за себе. Т. Шевченка потребуємо ми, вічні учні його, на кожному кроці утвердження власної державності і становлення кожного з нас як особистості. Цей процес повинен бути постійним, вдумливим і системним, не тільки із залученням досвіду шевченкознавства, але й з широким використанням ідей постнекласичної науки та всього спектру рекомендацій сучасної філософії науки. Деякі з цих аспектів викладені авторами статті в їхньому багаторічному дослідженні «Пропедевтичний курс з філософії науки» [8, с. 430].

Список використаних джерел

1. Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників. К.: Вид-во АН УРСР, 1958.
2. Івакін Ю. О. Сатира Т. Г. Шевченка. - К.: Вид-во АН УРСР 1959.
3. Історія української культури: навчальний посібник /О. П. Сидоренко, С. С. Корлюк, В. В. Власов та ін.; за ред. О. П. Сидоренка – К.: Освіта України, 2014.
4. Лепкий Б. С. Про життя і твори Т. Шевченка. - К.: Україна, 1994.
5. Мовчанюк В. П. Медитативна лірика Т. Г. Шевченка. -К.: Наукова думка, 1993.
6. Новиченко Л. Вибрані праці в 2 томах. Т. 1 - К.: Дніпро, 1984.
7. Прісовський Є. М. Проблема внутрішньої свободи в творчості Т. Г. Шевченка /Матеріали 30 наукової шевченківської конференції, Донецьк, 1993.
8. Пропедевтичний курс з філософії науки: підручник /О. П. Сидоренко, С. С. Корлюк, В. В. Власов, Т. В. Розова та ін.; за ред. Сидоренка – К.: Освіта України, 2017.
9. Сверстюк Є. Шевченко і час. - К.: Воскресіння, 1996.
10. Смілянська В. З поля шевченкознавства: Збірник наукових праць. — Київ: ФОП Масляков, 2019. — 400 с.
11. Філософія: підручник /О. П. Сидоренко, С. С. Корлюк, М. С. Філянін та ін.; за ред. О. П. Сидоренка, –2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Знання, 2010.
12. Франко І. Я. Твори в 20 т. Т. 17. - К.: Держлітвидав, 1955.
13. Шевченко Т. Г. Зібрання творів: у 6 т. (видання автентичне 1-6 томам «Повного зібрання творів у 12 томах»). Т.1. - К.: Наукова думка, 2003.

References

1. Biography of T.G. Shevchenko on the memoirs of contemporaries. K.: Publishing house of the Academy of Sciences of the USSR, 1958.

2. Ivakin Yu. O. Satire TG Shevchenko. - K.: Publishing House of the USSR Academy of Sciences 1959.
3. History of Ukrainian culture: a textbook / O. P. Sidorenko, S. S. Korlyuk, V. V. Vlasov and others; in a row. A.P. Sidorenko - K.: Education of Ukraine, 2014.
4. Lepky B.S. About the life and works of T. Shevchenko. - K.: Ukraine, 1994.
5. Movchanyuk V.P. Meditative lyrics of TG Shevchenko. -K.: Scientific Thought, 1993.
6. Novichenko L. Selected works in 2 volumes. Vol. 1 - K. : Dnipro, 1984.
7. Prisovsky E.M. The Problem of Internal Freedom in the Works of TG Shevchenko / Proceedings of the Scientific Conference of the Shevchenko Conference, Donetsk, 1993.
8. Propedeutic course in philosophy of science: a textbook / O. P. Sidorenko, S. S. Korlyuk, V. V. Vlasov, T. V. Rozova and others. ; in a row. Sidorenko - K. : Education of Ukraine, 2017.
9. Sverstiuk E. Shevchenko and time. - K. : Resurrection, 1996.
10. Smilyanska V. From the field of Shevchenko studies: Collection of scientific works. - Kiev: FOP Maslyakov, 2019. - 400 p.
11. Philosophy: a textbook / O. P. Sidorenko, S.S. Korlyuk, M.S. Filyanin and others. ; in a row. O.P. Sidorenko, 2nd edition, revised. and suppl.
12. Franko I. Ya. Works in 20 vols. Vol.17. - K.: Derzhlitvyd, 1955.
- Shevchenko TG Collection of works: in 6 volumes (edition authentic 1-6 volumes "Complete Collection of Works in 12 volumes"). T.1. - K.: Scientific
13. Shevchenko TG Collection of works: in 6 volumes (edition authentic 1-6 volumes «Complete Collection of works in 12 volumes»). T.1. - K. : Scientific Thought, 2003

ЗМІСТ

ФІЛОСОФСЬКИ НАУКИ

Алієва О. Г., Ярова Н. Деякі міркування що до визначення ролі людського розуму у формуванні техносфери	7
Алікберов Р. Д. Домодерні, модерні та постмодерні детермінанти ідентичності в культурі	15
Богданова Н. Г. Система післядипломної освіти як механізм самореалізації та творчої адаптації особистості у соціально-інформаційному середовищі	20
Грех В. І. Роль Городоцько-Ширецьких ландшафтів у поширенні та використанні біотичних ресурсів	24
Гуменюк А. М., Коломієць О. М. Реконструкція культурної природи символів у текстах Г. Сковороди як структурованої монади етнічного простору	30
Дмитренко М. Й. Постмодерні модифікації корпоративних культурних формоутворень	35
Добридень О. В. Здоров'язбереження в суспільстві споживання в контексті діалектики одиночного, особливого та загального	39
Дуцяк І. З. Аналіз джерел суперечності в апорії Зенона «Дихотомія»	43
Зейналов У. А. Социально-философские аспекты феномена «Цивилизация» (Соціально-філософські аспекти феномена «Цивілізація»)	49
Кислий А. О. Християнство в сучасному політичному дискурсі	54
Кадобний Т. В., Кравчук Л. В. Принципи та етапи розвитку філософії науки та її вплив на підготовку медичних фахівців	60
Маевская Л. Б. Ибн Таймия ханбалитский мазхаб: общее и противоречия. (Ібн Таймія і ханбалітській мазхаб: загальне і протиріччя)	64
Мендзій Т. П. Майбутнє фармації за робототехнікою	71
Матвійчук Т. В. Практичний потенціал ранньої та пізньої філософії Людвіга Вітгенштайна	74
Мацап'як О. І. Філософсько-антропологічні ідеї Артура Шопенгауера та Памфіла Юркевича: компаративний аналіз	80
Мурашкін М. Г. Мистецтво постмодернізму і філософія містицизму	86
Оленич І. М. Вивчення рекреаційно-туристичних ресурсів Карпатського національного природного парку як багатофункціонального природного об'єкту та наукового закладу	92
Ревін Ф. Г. Діалектика інтенційної конфліктології: екзистенційні рушії соціально-групової динаміки	98
Розова Т. В., Сидоренко О. П., Коваленко О. А. 1845 рік у творчості Т. Г. Шевченка: філософські роздуми	103
Савонова Г. І. Смерть бога як антихристиянський пошук сутності добра і зла та християнської моралі у філософії Фр. Ніцше	111
Солов'ян В. С. Проблема українського національного характеру в науковій спадщині Григорія Ващенко та Івана Гончарука	117
Стрижачук Ф. В. Відродження доктрини про Трійцю у сучасному богослов'ї	122
Хоменко Г. В. Освітня політика у сфері миробудівництва: міжнародний досвід	126
Чаплинский В. Формы и методы взаимодействия светских вузов и духовных образовательных организаций ВСО ЕХБ (Форма і методи взаємодії світських вузів і духовних освітніх організацій ВСО ЕХБ)	132
Чорний Р. В. Культура як цінність: екологічні детермінанти розвитку	137
Шлапак В. В. Просвітницьке сподвижництво Петра Могили як формування простору національного буття	141

CONTENT

PHILOSOPHICAL SCIENCES

Aliieva O. H., Yarova N. Some considerations concerning the definition of the human mind role in the technosphere formation	7
Alikberov R. D. Pre-Modern, Modern And Post-Modern Determinants Of Culture Identity	15
Bogdanova N. G. The System Of Postgraduate Education As A Mechanism Of Self-Realization And Creative Adaptation Of Personality In Socio-Information Environment	20
Grekh V. I. The Role Of Horsko-Shchyretsny Landscapes In Spreading And Using Of Biotic Resources	24
Gumenuk A. M., Kolomiets O. M. Reconstruction Of The Cultural Nature Of Symbols In G. Skovoroda's Texts As A Structured Monade Of Ethnic Space	30
Dmytrenko M. Y. Postmodern Modifications Of Corporate Cultural Formations	35
Dobryden O. V. Health Preservation In Consumer Society In The Context Of Dialectic Of Specific, Special And General	39
Dutsiak I. Z. Analysis Of The Sources Of Contradiction In Zeno's Dichotomy	43
Zeynalov Uzeyir Alamshah Oglu. Theoretical And Methodological Basis Of The Phenomenon "Civilization"	49
Kysliy A. O. Christianity In Modern Political Discourse	54
Kadobnyj T. B., Kravchuk L. V. Principles And Stages Of Philosophy Of Science And Its Influence On Training Of Medical Specialists	60
Maevskaâ L. B. Ibn Taymiyah And The Hanbali Mazhab: Commonalities And Contradictions	64
Mandziy T. P. The Future Of Pharmacy For Robotics	71
Matviychuk T. V. The Practical Potential Of Ludwig Wittgenstein's Early And Late Philosophy	74
Matsapyak O. I. Philosophical-Anthropological Ideas Of Arthur Schopenhauer And Pamphil Yurkevych: Comparative Analysis	80
Murashkin M. H. Art Of Postmodernism And Philosophy Of Mysticism	86
Olenych I. M. Study Of Recreational And Tourism Resources Of The Carpathian National Nature Park As A Multifunctional Natural Object And Scientific Institution	92
Revin F. G. Dialectics Of Intentional Conflictology: Existential Driving Forces Of Social Group Dynamics	98
Rozova T., Sydorenko O. P., Kovalenko O. A. 1845 Year In G. T. Shevchenko's Creativity: Philosophical Thinking	103
Savonova H. I. The Death Of God As An Anti-Christian Search Of The Essence Of Good And Evil And Christian Morality In The Philosophy Of Fr. Nietzsche	111
Solovian V. S. The Problem Of Ukrainian National Character In The Scientific Heritage Of Hryhoriy Vashchenko And Ivan Goncharenko	117
Strizhachuk F. V. The Revival Of The Doctrine Of The Trinity In Contemporary Theology	122
Khomenko H. V. Educational Policy In The Field Of Peacebuilding: International Experience	126
Chaplynskyi V. Forms And Methods Of Interaction Between Secular Higher Education Institutions And Theological Education Organizations Of The Auaa Ecb	132
Chorny R. V. Culture As A Value: Environmental Determinants Of Development	137
Shlapak V. Educational Aid Of Peter Mogila As Shaping The Space Of National Existence	141

Правила оформлення та подання рукопису до наукового видання «ГІЛЕЯ: НАУКОВИЙ ВІСНИК: ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ»

1. Наукова стаття повинна містити такі необхідні елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- формулювання цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

2. Мова написання рукопису: статті подаються мовою оригіналу: українська, російська, англійська, німецька, французька, іспанська, польська, чеська.

3. Рукопис статті подається до редакції у формі: файлу рукопису, який надсилається на електронну адресу редакції gileya.org.ua@gmail.com у форматі «Автор – Назва статті.doc».

4. Рукопис статті не має містити заборонених до друку матеріалів, оскільки збірник є відкритим джерелом інформації. Авторський текст не має бути опублікованим раніше та не бути перекладом раніше опублікованої статті. За зміст статті та інформаційне наповнення несе відповідальність автор статті та рецензенти.

5. Рішення про можливість публікації статті приймає редколегія та незалежні рецензенти.

6. Загальні вимоги до рукопису статті:

- **обсяг рукопису – 20–24 тис. знаків** (як виняток, не більше **40 тис. знаків**), включаючи рисунки та таблиці;
- стаття повинна бути підготовлена за допомогою редактора **Microsoft Word for Windows** (версії 97, 2000, XP, 2003, 2007) або сумісного редактора;
- **формат аркуша – А4 (210x297), орієнтації сторінки – «книжна»; інтервал між рядками – 1,5 пт;**
- **рисунки, фотографії, графіки слід вставляти в текст статті як об'єкт.** Положення об'єкта – «в тексті»;
- **рисунки**, створені у вбудованому у Microsoft Word редакторі рисунків, слід подавати як згруповані об'єкти;
- **рисунки та таблиці** не повинні розривати речення в абзаци, тобто вони мають бути розташовані після того абзацу, в якому на них робиться перше посилання в тексті.

7. Розташування структурних елементів статті:

- **індекс УДК;**
- **ім'я, по-батькові, прізвище автора** (авторів);
- **науковий ступінь, вчене звання; посада і місце роботи** (подається без скорочень); **e-mail; ORCID** (<http://orcid.org/>).
- **назва статті та анотація** українською (або регіональною мовою) та англійською мовами. Анотація повинна бути структурованою, містити мету дослідження, застосовані методи, основні одержані висновки;
- **ключові слова** українською (або регіональною мовою) та англійською мовами;
- **Список використаних джерел.** Список літератури наводиться наприкінці статті у алфавітному порядку на мові оригіналу, відповідно до **Harvard Referencing style (гуманітарні науки та суспільні науки) – (http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/16051/22/Harvard_Referencing_style.PDF)**.
- **References.** Список літератури транслітерується латинськими літерами (References). Якщо наукова праця написана мовою, що використовує кириличний алфавіт, то її бібліографічний опис необхідно транслітерувати латинськими літерами. Після назви праці латинськими літерами зазначається переклад англійською мовою у дужках.

8. Посилання на джерела в тексті подаються за таким зразком: [7, с. 123], де 7– номер джерела за списком використаних джерел, 123 – сторінка. Посилання на декілька джерел одночасно подаються таким чином: [1; 4; 8] або [2, с. 32; 9, с. 48; 11, с. 257]. Посилання на архівні джерела – [15, арк. 258, 231зв].

9. Рукопис статті, автори яких не мають наукового ступеня, супроводжуються зовнішньою рецензією кандидата або доктора наук за фахом публікації або витягом із протоколу засідання кафедри (відділу) про рекомендацію статті до друку. Рецензія завіреною печаткою. Рецензія або витяг з протоколу подається у сканованому вигляді електронною поштою.

10. Відповідальність за зміст, точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів. Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Редколегія може не поділяти світоглядних переконань авторів.

11. Відомості про автора (авторів): прізвище, ім'я, по-батькові, вчений ступінь, вчене звання, посада і місце роботи (без скорочень), службова і домашня адреси з поштовим індексом, контактний телефон, e-mail, відділення Нової пошти.

